

A fájdalom újszülöttje

Még nyár volt az utcán. Nagy, zöld juharfaárnyékok. A bejáratnál emlékszem a rézdomborművekre, két oldalt.

Föl a széles, tiszta márvány- (vagy mómárvány?) lépcsőkön. Fehér ajtót nyitok, bent fehér, fehér világ. Fehér székek, ágyak, takarók, lepedők, arcok.

S az ő fekete bozontja.

A fal felé fordulva feküdt. „Szevasz” mondta keservesen, „várjál, mindjárt”. Rettenetes, fogszorító erőfeszítéssel mozdult meg. A két karjával dolgozott, mélyen belesüppedve az ágyba. Még az arcával is. Sokáig tartott. Fordult, csúszott át lassan — nem a hátán! — az arcán, a hasán. A hátát, a hátgerincét nem érinthette, arra nem nehezdedhetett rá egyetlen pillanatra sem.

Végre a verejtékben fürdő arca: a szeme, amilyenek még nem láttam. Tele vádló, kérdező, megkönnyebbülés nélküli fájdalommal. Nem igyekezett mosolyogni. Nem is akart.

Így szorítottunk kezét.

A megdöbbenésben most rajtam volt a sor:

— Ma volt meg?

— Tegnap csinálták.

Tehetetlenül nézni a nagy szemöldökű, ferde szemét, a szokatlanul erős száját, szívós ujjait kimerülten a takarón:

— Megint megelőztél.

— ?

— Előbb jutottál el az Amerikai útra. Emlékszel? Együtt készültünk az amerikai útra.

Mosolyogni próbált. Kicsit mintha a karját is megemelte volna.

— Mester, ha ez magának amerikai út...

• Puffadt hőség nyomott le mindent, embert, növényt a fehér szobában.

— Tudod, sokat voltam beteg. Megszoktam a fájdalmat. Szakértője vagyok. De a tegnapi...

— Mit kellett csinálni?

Kicsit elfordult a ropogósan fehér lepedőn.

— Nézd meg.

A hátgerincén deréktájon húsz centiméternyi fehér tapaszt vettem észre. Világított a sötétbarna bőrön.

— Ilyen hosszú a vágás!?

— Megnézték a szomszéd csigolyaközt is. Ilyenkor mindig óvatosak: hátha ott is szúrják az ideget a közjük szakadt rostok.

— Az operáció tehát azt jelenti...

— Szét kell feszíteni a gerinccsigolyát. Kiszedik az idegekbe fúródott rostokat. Úgy állnak befelé, mintha nagy szálkák döfődnének a gerincen végighúzóódó idegkötetbe.

— De hogy bírtad?

— Elaltattak.

— És most?

— Most is fáj, a két karom is fáj. Nem is tudom, mitől. Azt mondják, a műtét fölbolygatta az idegzetet. De ez már nem számít ahhoz képest.

Egymás szemébe néztünk.

Sose szeretett a bajáról beszélni: most más történt. Most történt vele valami. Láttam, hogy akarata, jobb szándéka ellenére tör föl belőle. Nem panasz. Arra most

se érzett elég okot. Emberileg kényszerült rá, hogy elmondja. Se költői, se írói „fölfedezés” nem izgatta. Talán sose voltunk így messze túl az irodalmon. Mással kerülünk szembe; valamivel, ami rokon a művészettel és a gondolkodással; elválaszthatatlan tőle, mint a halál, mégis önmagában érvényes csak, önmaga titka.

— Mihez képest?

— Mondom, elaltattak. De mikor magamhoz tértem! Olyat még sose! Azt hittem, szétrobbant a fájdalom. Ment szét minden kis részem. Az egész testem fáj: a szemgolyóm éppúgy, mint alul a koponyám vagy a bordám. Azt éreztem: szétpattanok.

— Atyaisten.

— Minden izom, minden ideg parázslott, szúrt, dühöngött, szét akart szakadni. Mintha a szervezetem menekülni akarna, a semmibe akarna ugrani a kínok elől.

Fogtam a fehér szék karfáját és meredten néztem rá. Nem szólhattam semmit; nem volt rá jogom.

— Az ember olvassa, le is írja: „öröklét”, „örökkévalóság”. De a fájdalom örökkévalósága, barátom! Itt fetrengsz, mert időnként meg kell fordulnod; órák morzsolódnak le, és semmi se történik, semmit se csökken a fájdalom; a csillapítók nem használnak. S hiába barátod az orvosod: ő is éppolyan tehetetlen, mint te, vagy az idő.

Némán nézem. A szoba fehérebb, mint eddig, s az arca, a haja feketébb. Meleg van, kint nyár, juharfák a járdaszélen. De itt bent... De azért most már a föltámadás jön. Minden gyógyulás föltámadás. Ő a semmit idézi:

— Tudod, mi a legpokolibb? Föl voltam háborodva! Azt éreztem, hogy ártatlan vagyok, és mégis büntetnek. Büntet valaki. Hogy büntetés ez az emberentúli fájdalom. De milyen bünt követtem én el — ordítottam magamban valakinek —, amiért ekkora büntetés jár? Követeltem, hogy mondják meg, mit követtem el!

— Igazságtalanságnak érezted?

— Tökéletes igazságtalanságnak. Lehet, hogy a végén ez már jobban kínoz, mint a fölhasított gerincem. Nem bírtam belenyugodni, hogy bűn nélkül büntessenek.

— És nem kerestél...?

— Valami bünt? Ha el lehetne képzelni azt a fájdalmat, ami meghaladta még a tulajdon létezésemet is, mert végleg kérdésessé tette — de azt nem lehet elképzelni —, akkor te is elhinnéd: órákig, egy egész éjszaka megsemmisülésében azon törtem a fejem, hogy ha már az a hatalom, mely büntet, nem indokol semmit, legalább én adjam meg magamnak a magyarázatot.

— De neked se sikerült, igaz?

— Milyen barátom vagy? Mit kívánsz nekem inkább: a kínlódást vagy a bűnösséget?

— Semmi kesetre se mind a kettőt. Az az érzésem: hiába találtatott volna ki veled valaki bármilyen „ősbűnt”, a kétségbeesés, a fájdalom akkor se lett volna kevésbé embert semmibe vevő.

— Tudom. De egy pillanatra azért szerettem volna legalább etikailag megfogódzni valamiben.

Mosolyogni mertem:

— Öreg keresztény. Vagy ahogy te mondod: keresztény. A bűnoddal is képes lettél volna igazolni a büntetést, csakhogy ne fájjon annyira?

— Tévedsz: inkább vitatkoztam valami ismeretlen hatalommal, hogy mondja meg, mivel érdemeltem ki ilyen kínokat?

— Szóval tiltakoztál? Csoóri Sándor politikus és lázadó még az operáló késsel szemben is?

— Nyavalyát politikus és lázadó! Ez a fájdalom meghaladta minden gyökeres erőmet. Ezért is voltam dühös. Olyasmint éreztem, hogy van mögöttem egy birodalom, a fájdalomé, amit nem tudok, nem lehet bejárni, kimeríteni. Pedig elég makacs az akaratom.

— Le voltál győzve?

— Megrendülve, kiforgatva. Ekkora fájdalommal nem szabad az embert próbára

tenni. Ezen a hasadékon beözönlik minden szörny és pokolbeli sötétség. Magunk mögé láttam, mindnyájunk kiszolgáltatottsága mögé. De minek ekkora fájdalom? — üvöltöttem valakinek vagy valaminek. — Nem értem, nem értek belőle semmit!

— Az fáj, hogy az ember nem érti?

— Büszke voltam mindig, hogy megfizetem, amit rám róttak. Nem sajnáltam soha. De ilyen magas árat, és miért? Gyalázatnak éreztem.

A fehérségre, a döbbenetre emlékszem: percekig tartott, míg megfordult. A semmiből jött vissza. Megaláztatott. A hosszú, leragasztott sebre emlékszem a gerincén. Izzadt a kezem a fehérre festett széken.

A félelemből jött vissza. És akkor döfött gyomron engem is, amit mondott. Láthatta a szememből. Pedig talán félt: nem értem meg. De együtt voltunk már a fájdalom fehér, elsüllyedt hajóján; lent, valahol a tenger homokpadján, fölmerülésre reménytelenül.

A szeme derűsebb villanására tértem magamhoz.

— A karod meg a melled attól fáj, hogy a derékizmaid helyett a kar- meg a mellizmaiddal fordulsz meg. Nem olyan titokzatos, mint az orvosaid mondják.

Valamit mondani akart, de nyílt a fehér ajtó: szinte egy csoportban jöttek a barátai. Mindegyik odatette elé önmagát. Már nem lehetett a fájdalom újszülöttje, mint addig.

És kint megint a nyárvégi meleg, a lányosan könnyűjárású juharfák, a szellős járdák és utak: sehova.

